

ra binek temin edilmesi üzerine onlar da Tebük Seferi'ne katıldı. Bu esnada Hâlid b. Velîd'in kumandasında Dûmetülcend'e düzenlenen sefere, aralarında Bilâl b. Hâris ve Abdullah b. Amr b. Hilâl'in de bulunduğu kırk Müzeyneli'nin iştirak ettiği kaydedilmektedir.

Bazı Müzeyneliler İslâm fetihleri sırasında çeşitli bölgelerde fetihlere katıldı. İçlerinden kumandan olarak görev yapanlar da oldu. Hâlid b. Velîd, Irak'tan Suriye'ye hareket ederken bölgede bıraktığı birliklerin başına Müzeyneli Saîd b. Mukarrin'i tayin etti. Müzeyneliler Medâin'in fethine, Kâdisiye ve Nihâvend savaşlarına da iştirak etti. Müzeyneli olan ordu kumandanı Nu'mân b. Mukarrin, Nihâvend savaşında şehid düştü.

Hz. Osman'ın hanımı Nâile bint Ferâfi'sa'nın Muâviye'ye yazdığı mektuptan Hz. Osman'ın muhalifleri arasında Müzeyneliler'in de bulunduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Hz. Osman'ın evini muhasara edenlerin içinde Müzeyneliler de vardı. Halifenin Müzeyne kabilesinin zekâtlarını toplamak üzere görevlendirdiği Kâ'b b. Mâlik'e topladığı malları bağışlaması Müzeyneliler'i rahatsız etmiş olmalıdır.

Çeşitli bölgelerin fethine katıldıkları için pek çok ülkeye, hatta Endülüs'e yerleşen birçok Müzeyneli'nin olduğu belirtilmektedir. İlk kuruluş yıllarında Küfe ve Basra'ya yerleşenler arasında da Müzeyne mensupları bulunmaktaydı. Basra'daki Müzeyne mahallesi adını muhtemelen buraya yerleşen Müzeyneli bir gruptan almıştır. Müzeyne'den Bey'atürrıdvân'a iştirak eden Âiz b. Amr'ın, tâbiinden muhaddis ve fakih Bekir b. Abdullah'ın Basra'nın ilim ve kültür hayatında önemli yeri vardır. Cemal Vak'ası'nda bazı Müzeyneliler Hz. Ali'ye destek verdi. 65 (685) yılında Müzeyneliler'in bir kısmı Tewvâbin arasında yer aldı. Küfeli Müzeyneliler'in Muhtâr es-Sekafi ve Şebib b. Yezîd eş-Şeybânî olaylarına da katıldıkları anlaşılmaktadır. 400 Müzeyneli'nin Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh kumandasındaki orduda İfrîkiye'nin fethine iştirak ettiği, Bilâl b. Hâris'in İfrîkiye savaşlarında Müzeyne'nin sancaktarlığını yaptığı kaydedilmektedir. Müzeyneliler'den bir grubun Endülüs'e geçerek Kurtuba'nın (Cordoba) güneydoğusundaki Beyâne'ye (Baena) yerleştiği bilinmektedir. Müzeyneliler, Muhammed b. Abdullah el-Mehdî ile (en-Nefsüzzekiye) birlikte Abbâsî Halifesi Ebû Ca'fer el-Mansûr'a karşı hareket etmişlerdir.

IV. (X.) yüzyıl coğrafyacıları, Medine'nin güneyindeki bazı yerleri Müzenî toprakları olarak anıdıkları gibi Irak'ı Hicaz'a bağlayan hac yollarında da kabileye ait yerleşim merkezlerinden bahsederler. X. (XVI.) yüzyıl sonları veya XI. (XVII.) yüzyıl başlarında Müzeyneliler'den önemli bir grup Sinâ yarımadasına göç etmiştir. Günümüzde Suudi Arabistan'ın çeşitli bölgelerinde, Sinâ yarımadası ve Kahire başta olmak üzere Mısır'ın muhtelif yerlerinde, Filistin, Suriye, Ürdün, Uman, Batı İran, Küveyt, Fas ve Libya'da Müzeyne mensupları yaşamaktadır. Müzeyneli Muhammed b. Abdullah ve Merzûk b. Mübeşşir, Suudi Arabistan'da şiiirleriyle tanınmıştır.

Muhammed Süleyman et-Tayyib Müzeyneli 104 sahâbinin biyografisini vermiştir (*Mevsû'atü'l-kabâ'il*, I, 644-698). İbn Abdülber, Nu'mân b. Mukarrin ve kardeşlerini Resûl-i Ekrem'den rivayette bulunanlar arasında sayar (*el-İnbâh*, s. 58). Muallaka şairi Züheyr b. Ebû Sülmâ ile *Kaşide-tü'l-bürde*'siyle tanınan oğlu muhadram şair Kâ'b b. Züheyr ve muhadram şair Ma'n b. Evs Müzeyne kabilesine mensuptur.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kelbî, *Putlar Kitabı: Kitâb al-Asnâm* (trc. Beyza Düşüngen), Ankara 1969, s. 42; Vâkıdî, *el-Megâzi*, I, 161, 276, 301; II, 551, 574, 619, 620, 797, 798, 800, 820, 896; III, 930, 931, 973, 994, 1013, 1014, 1029, 1075; İbn Hişâm, *es-Sîre*², I, 351-352, 599; II, 398, 404, 407, 421, 425; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 265, 278, 291, 426, 460, 498, 507; II, 86, 134, 139, 160; III, 440, 470, 545, 550; IV, 374; VII, 271, 282, 313; Müberred, *Nesebü 'Adnân ve Kahtân* (nşr. Abdülazîz el-Meymenî), Kahire 1354/1936, s. 6; Ya'kûbî, *Târîh*, I, 229; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 406, 408; III, 48, 57, 64, 171; IV, 45, 430, 500; V, 28, 604; İbn Düreyd, *el-İştükâk*, s. 180-182; İbn Abdürabbih, *el-İkdü'l-ferîd* (nşr. Abdülmecid et-Terhîni), Beyrut 1407/1987, V, 50-51; İbn Hazm, *Cemhare*, s. 201-203, 480; İbn Abdülber en-Nemerî, *el-İnbâh 'alâ kabâ'ili'r-ruvât* (nşr. İbrâhîm el-Ebyârî), Beyrut 1405/1985, s. 58-59; Bekrî, *Mu'cem* (nşr. Mustafa es-Sekkâ), Beyrut 1983, I, 88, 90, 182; II, 790, 811, 931, 953, 967, 1050-1052, 1148, 1246, 1262, 1284, 1377, 1391; Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârûdî), V, 277-279; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, I, 680; IV, 185, 223; Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm el-Kurtubî, *et-Ta'rîf fi'l-ensâb ve'l-tenvîh li-zevî'l-aşsâb* (nşr. Sa'd Abdülmaksûd Zalâm), Kahire 1990, s. 65-66; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, IV, 140, 263, 267, 378, 386, 535; V, 641; VI, 257-258, 277, 357; Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemü kabâ'ili'l-'Arab*, Beyrut 1991, III, 1061, 1083-1084; Âtik b. Kays el-Belâdî, *Kalbü'l-Hicâz*, Mekke 1985, s. 94-97, 102-107, 118-119, 152-153, 172-179; M. Süleyman et-Tayyib, *Mevsû'atü'l-kabâ'ili'l-'Arabiyye*, Kahire 1421/2001, I, 603-709; Abd Avn er-Ravzân, *Mevsû'atü'l-kabâ'ili'l-'Arabiyye*, Amman 2002, I, 526-532; F. M. Donner, "Muzyayna", *EI*² (İng.), VII, 824-825; Câsim Avcı, "Kinâne", *DIA*, XXVI, 31-32.

el-MÜZHİR

(المزهر)

Celâleddin es-Süyûtî'nin
(ö. 911/1505)

lugat ilimlerine dair eseri.

Tam adı *el-Müzahir fi 'ulûmi'l-luğa* olup Arap sözlük bilimi ve metodolojisiyle Arap lengüistiği ve fikhü'l-luga konusunda kapsamlı ve derli toplu ilk eserdir. Ayrıca lugavî malzemenin rivayeti ve eleştirisi hususunda hadis âlimlerinin usulünü ve terminolojisini teorik ve pratik düzlemde uygulayan ilk telifidir. Süyûtî'den önce bazı âlimlerin bu sahadaki çalışmaları sınırlı ve dağınıktır. İbn Cinnî *el-Haşâ'îş*'inde münferit rivayetler, lugatçılarla râvilerin galatları, lugat râvilerinde sıdk, adalet ve sikalık şartlarına dair bazı esaslar, Kemâleddin el-Enbârî de *Lüma'u'l-edille fi uşûli'n-naḥv*'inde lugatta mütevâtir ve âhâd rivayetlerle bunların şartları, mürsel ve meçhul rivayetler, çelişen rivayetler arasında tercih ve lugat rivayetinde icâze meseleleri hakkında bazı bilgiler vermiştir. *el-Müzahir*'de ise lugat rivayeti ve eleştirisi konusunda zengin örneklerle birlikte gelişmiş bir metodoloji ilk defa ortaya konulmuştur. Süyûtî önsözünde bir giriş mahiyetinde olmak üzere İbn Fâris'in *es-Şâhibî fi fikhî'l-luğa*'sının mukaddimesini aynen aktarmıştır. Burada dilin tanımı ve doğuşuyla ilgili görüşlerin irdelendiği kategorilerin kapsamı anlatılmıştır.

Elle bölümden (nevi) oluşan eserde sekiz bölüm isnad (I, 7-183), on üç bölüm lafız (I, 184-321), on üç bölüm mâna (I, 321-485), beş bölüm yapıları veya anlamları incelik taşıyan kelimeler (letâif, mülâh, I, 486-638), bir bölüm çeşitli isim ve fiil kalıpları, isimlerin müfred-tesniye-cemi', müzekker-müennes şekilleri bakımından özellik taşıyan muhtelif kalıpları, benzer durumların fiillerdeki kullanılışı (eşbâh ve nezâir, II, 3-301), sekiz bölüm sözlük bilimiyle meşgul olacak kişinin göz önünde bulundurulacak ilkelerle bilmesi gereken hususlar (II, 302-468), bir bölüm Araplar'da şiirin başlangıcı, meşhur şairler (II, 469-494), bir bölüm de Araplar'ın galatlarıyla ilgili meselelere (II, 494-505) ayrılmıştır. Eser erkek, kadın, çocuk, köle ve câriye olmak üzere fâsih konuşan Araplar'ın anlamlı cümlelerinden oluşan bir kısım sona ermektedir.

Büyük çapta derleme ürünü olan *el-Müzahir*'de kadim sözlükler, fikhü'l-luga, emâli ve nevâdir türü eserler, çoğu tek ko-

el-MÜZHİR

nuya dair sözlük risâleleri, fıkıh usulü kitaplarının delillerin doğuşu nazariyeleri ve mânâyla ilgili kısımları, tarih, tabakat, şiir ve ahbâr, ayrıca nahiv eserlerinden nakiller yapılmıştır (geniş bilgi için bk. Mustafa Muhammed eş-Şek'a, s. 167-209). Süyüti bu tür eserlerden konuyla ilgili bilgileri toplamış, titiz bir ayıklamaya tâbi tutarak dikkatle eserine yerleştirmiştir. Onun gerekli bilgileri seçip yerleştirmede gösterdiği üstün başarı bu konudaki engin tecrübesini göstermektedir. Ayrıca bölümlerin baş ve son kısımlarında ilâve, görüş ve eleştirilerine de rastlanmaktadır (a.g.e., s. 208). Eserin orijinal yanlarından biri de çoğu zamanımıza ulaşmamış, yalnız Süyüti'nin yaptığı alıntılarla tanınan 173 kaynaktan nakillere yer verilmiş olmasıdır. Nakiller genellikle aynen alınmakla birlikte özetlemeler de yapılmış, fakat bunların bir kısmında maksat anlaşılabilir hale gelmiştir (el-Müzhir, neşredenlerin girişi, s. b).

Nasr el-Hürîni'nin tashihiyle yayımlanan eserin (Bulak 1282) daha sonra çok sayıda baskısı ve ilmi neşri gerçekleştirilmiştir (Kahire 1883, 1325; nşr. E. Gilson, Beyrut, ts.; nşr. Muhammed Hasan Zenâtî, Kahire 1325/1907; nşr. M. Ahmed Câdelmevlâ Bek – Ali Muhammed el-Bicâvî – Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhîm, Kahire 1364, 1382/1962, 1387/1967; I-II, Beyrut 1408/1987).

BİBLİYOGRAFYA :

Süyüti, *el-Müzhir* (nşr. M. Ahmed Câdelmevlâ v.dğr.), Kahire, ts. (Dâru İhyâi'l-kütübî'l-Arabiyye), I-II; ayrıca bk. neşredenlerin girişi, s. 6; a.mlf., *el-İktirâh fî 'ilmi uşûli'n-naḥv* (nşr. Ahmet Subhi Furat), İstanbul 1395/1975, neşredenin girişi, s. 44; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1660; A. S. Fulton – A. G. Ellis, *Supplementary Catalogue of Arabic Printed Books in the British Museum*, London 1926, s. 82; Serkîs, *Mu'cem*, II, 1084; Brockelmann, *GAL*, II, 199; *Suppl.*, II, 194; a.mlf., "es-Süyüti", *DMİ*, XIII, 29; *ed-Delîlû'l-bibliyücrâfi li'l-kıyemî's-şekâfiyyeti'l-Arabiyye: Merâci' li'd-dirâsâti'l-Arabiyye*, Kahire 1965, s. 272-273; Abdurrahman Utbe, *Ma'a'l-mektebeti'l-Arabiyye*, Halep 1398/1978, s. 322-323; Mustafa Muhammed eş-Şek'a, *Celâlüddîn es-Süyüti: Mesretühü'l-ilmiyye ve mebhâşişühü'l-luğaviyye*, Kahire 1401/1981, s. 167-209; Tâhir Süleyman Hammûde, *Celâlüddîn es-Süyüti 'aşruhü ve hayâtühü ve âşaruhü*, Beyrut 1410/1989, s. 222-310; Abdülâl Sâlim Mekrem, *Celâlüddîn es-Süyüti ve eşerühü fi'd-dirâsâti'l-luğaviyye*, Beyrut 1409/1989, s. 313-484; Abdülhafız Fergalî el-Karanî, *el-Hâfız Celâlüddîn es-Süyüti*, Kahire 1990, s. 174-189; Şevkî Dayf, "Taḥbîkû's-Süyüti li-muşṭalaḥi'l-ḥadîs 'ale'r-rivâyeti'l-luğaviyye", *el-İmâm Celâlüddîn es-Süyüti fakihî ve luğaviyyen ve muḥaddişen ve müctehiden* (nşr. M. Tevfik Ebü Ali Sâlih Kaşmer), Beyrut 1422/2001, s. 159-164; Ramazan Abdütevâb, "Meşâdirü Celâlüddîn es-Süyüti fi kitâbihi'l-Müzhir fi 'ulûmi'l-luğa ve en-vâḥîhâ", *ed-Dâre*, VIII/4, Mekke 1403/1983, s. 114-130.

SÜLEYMAN TULÜCÜ

MÜZİL

(المذل)

Muizzin mukabli olarak kullanılan Allah'ın isimlerinden biri (bk. MUİZ).

MÜZZEMMİL SÜRESİ

(سورة المزمّل)

Kur'an-ı Kerim'in yetmiş üçüncü sûresi.

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 10, 11 ve 20. âyetlerin Medine'de indirildiği rivayet edilmekte, bu husus muhtevalarından da anlaşılmaktadır. Adını ilk âyetindeki "müzzemmil" (örtüsüne bürünen kimse) kelimesinden alır. Yirmi âyet olup fâsılası م، ل، ا harfleridir. Nüzül sebebi vahyin ilk gelişi münasebetiyle Hz. Peygamber'in içinde bulunduğu ruh hali olmalıdır. Aynı dönemde nâzil olan Müddessir sûresiyle bu sûrenin nüzül sebebi olarak kaydedilen olaylar arasında benzerlik bulunmaktadır. Bir rivayete göre Hz. Peygamber'in, Kureş'in ileri gelenlerinden incitici sözler duyup evinde elbisesine bürünmesi, genel kabul gören bir diğer rivayete göre ise Hira mağarasında kendisine gelen ilk vahyden dolayı duyduğu korku ve heyecan sebebiyle evine gidip örtüye bürünmesi üzerine nâzil olmuştur. Bu iki sûrede kendisine peygamberlik görevinin verildiği ve bunun için hazırlanmasının gerektiği tebliğ edilmektedir (aynca bk. MÜDDESSİR SÜRESİ).

Sûrenin muhtevalarını üç bölüm halinde ele almak mümkündür. Birinci bölüm, son peygamberin nübüvvet görevine hazırlanmasını sağlayacak ilkeleri ortaya koymaktadır. İfası zor bir mesaj gönderileceği ifade edilerek kendisinden önce şahsını eğitmesi için gece ibadetine devam etmesi, Kur'an'ı düşünce düşünce okuması istenmekte, ayrıca rabbinin adını anarak O'na gönülden bağlanması emredilmektedir. Çünkü bütün dünyanın gerçek sahibi Allah'tır; şu halde peygamber O'nun himayesine girmeli, dine davet sırasında karşılaşılabilecek tepkileri sabırla karşılamalı ve kötü söz sahiplerinin meclisini nezaketle terketmelidir (âyet 1-10).

İkinci bölümde, son ilâhî dinin peygamberine gelen ilk vahiyleri yalan sayan servet ve nüfuz sahibi şımarık kişiler konu edilerek onların kıyametin kopmasından itibaren karşılaşılabilecek azaba kısaca değinilmekte, bu arada Firavun ve taraf-

Müzzemmil sûresinin ilk âyetleri

tarlarının elîm âkibetleri anlatılmakta ve bu söylenenlerin rablerine yol bulmak isteyenler için birer öğüt olduğu belirtilmektedir (âyet 11-19).

Sûrenin üçüncü bölümü bir âyetten oluşmakta ve bunun önceki âyetlerden on yıl sonra nâzil olduğu rivayet edilmektedir (Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, VII, 146). Sûrenin ilk âyetlerinde ibadetin ve Kur'an okuyuşunun gece boyu, hiç olmazsa gecenin yarısı süresince devam etmesi istenmiş, özellikle Medine hayatında bunun ifasında güçlükler ortaya çıkınca bu âyette elden geldiğince Kur'an okuyup ibadet edilmesi, namaz ve zekât farızalarının yerine getirilmesi, ödünç verme hayrının yaygınlaştırılması ve Allah'tan af dilenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Bazı tefsir kaynaklarında yer alan, "Allah Müzzemmil sûresini okuyan kimseden dünya ve âhîret zorluklarını giderir" meâlindeki hadisin (meselâ bk. Zemahşerî, IV, 179; Beyzâvî, IV, 341) mevzû olduğu kabul edilmiştir (Muhammed et-Trablusî, II, 724).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "zml" md.; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut), IV, 179; Kurtubî, *el-Câmi'*, XIX, 31-59; Beyzâvî, *Envârü't-tenzil*, Beyrut 1410/1990, IV, 341; Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, *Tefsîrû'l-Ḳur'ânî'l-azîm*, Beyrut 1385/1966, VII, 146; Şevkânî, *Fethû'l-kadîr*, V, 314-323; Muhammed et-Trablusî, *el-Keşfü'l-ilâhî 'an şedidi'z-za'f ue'l-mevzû' ve'l-vâhî* (nşr. M. Mahmûd Ahmed Bekâr), Mekke 1408, II, 724.

M. KÂMİL YAŞAROĞLU